

VARIA

– KÖZLEMÉNY –

HIT – TUDÁS – ALÁZAT
60 éve hunyt el Finkey Ferenc

MADARASSY-MOLNÁR MÁTÉ
doktorandusz (PPKE JÁK)

„Mindenben Isten akaratát kell követnünk, nem kell futnunk érdemek után, nem kell akarnunk a tisztséget magunknak, hanem a könyörülő Istenre kell bízunk, mi a szándéka velünk. S nekünk alázatosan el kell fogadnunk tőle azt, amire küldöttünk.” (Finkey Ferenc)¹

Mai érték-vesztett és a még meglevő értékeket folyamatosan elsorvasztó világunkban különösen szükségünk van példaképekre. Olyan személyiségekre, akik nem pusztán jogászai munkásságuk nagyra becsült eredményeivel, hanem személyes életük Istenhez és a közösséghez való hűségével is mintául szolgálhatnak a következő generációk számára. Finkey Ferenc ilyen ember volt. Jogászai és szakmai nagyságáról mindent elmond, hogy életében közel 400 tudományos munkát készített, emellett a gyakorlati jogászai-igazságszolgáltatási vezető tisztségek majd mindegyikét betöltötte hosszú pályafutása során. Talán ő volt az első olyan magyar büntetőjogász, aki felhívta a figyelmet a büntetőjog tudományának egységére, illetve a büntetés-végrehajtás, mint önálló tudományterület létjogosultságára. Mindezen példátlan szakmai eredmények és sikerek mellett EMBER tudott lenni és minden nehézség ellenére annak maradni. Szerénység és alázat, a rábízott hatalom tisztességes gyakorlása, de sohasem az iránta való vágyódás jellemezte. Halálának hatvanadik évfordulóján ezzel a rövid tanulmánnyal kívánok rá emlékezni, azzal a reménnyel, hogy személyes felelősségvállalása és alázata erőt ad mindnyájunk számára, dolgozzunk az élet és a jog bármely területén.

¹ Idézi KOPP LÁSZLÓ: Finkey Ferenc sárospataki évei. In SZATHMÁRY BÉLA (szerk.): *Finkey Ferenc emlékkönyv*. Sárospatak: Jogászok a Kultúráért Alapítvány Sátorajájúhely kiadványa, 1995. 159.

I. Finkey Ferenc életútja

Finkey Ferenc 1870. január 30-án született Sárospatakon egy hatgyermekes család utolsó gyermekeként. A Finkey család a zempléni térség elismert és megbecsülésnek örvendő régi református familiája, amely a XVIII. és XIX. században számos lelkipásztort és írórt adott a hegyaljai közösségnek. Finkey Ferenc dédapja Borsodban, míg nagyapja Hegymegen szolgált református lelkészként, apja Finkey Pál a Sárospataki Református Kollégium tanára, anyja Tatár Eszter.² Hitére és protestáns vallásosságára Finkey mindig is büszke volt, élete folyamán többször vállalt egyházi tisztséget, amint arról a későbbiekben megemlékezem. Mindemellett református szellemisége és kálvini világlátása jogfelfogására és gyakorlati munkájára is erősen hatott.³ Szüleit kolerajárvány következtében veszítette el 1872-ben. Az árván maradt gyermekek neveltetéséről anyai nagyanyjuk Tatár Mihályné, Péderi Eszter gondoskodott, míg gyámjuknak Kovácsy Sándor gimnáziumi tanárt rendelték.⁴ Tanulmányait a helyi református népiskolában kezdte, majd a Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumában folytatta.⁵ Jellemző a kor oktatási viszonyaira, hogy a Kollégium 1879 szeptemberében induló első osztályában 139-en szorongtak egyetlen osztályteremben, igaz csak 31-en tettek sikeres érettségi vizsgát. A Kollégiumban tanára volt Búza János, a későbbi híres nemzetközi jogász Búza László apja.⁶ Tanulmányait kitűnő eredménnyel végezte, tehetséges a nyelvtanulásban: latinul, görögül, németül és franciául beszélt, majd élete folyamán még olaszul és angolul is megtanult.⁷

Jogi tanulmányait 1887-ben kezdte meg a sárospataki református jogakadémián, majd a doktori cím megszerzése érdekében az utolsó egyetemi félévet a kolozsvári jogi karon hallgatta le.⁸ Nagy szorgalommal végezte a jogakadémiát, már az első év végén tanulmányt írt a római családjog tárgyköréből. Emellett rendkívül aktív közösségi életet élt, szerkesztője volt egy ideig a Sárospataki Ifjúsági Közlönynek, számos ifjúsági egyletnek volt az elnöke, továbbá népdalgyűjtéseivel, valamint gyorsírói tehetségével több díjat is nyert.⁹ Jogtudományi disszertációját a házassági vagyonjogról

² KOPP i. m. 128.

³ „A jogegyenlőség, az emberi és polgári jogok, a vallási és politikai szabadság, a demokratizmus, az igazi alkotmányos eszmék felelevenítése, kialakítása vagy megteremtése által a protestantizmus óriási szolgálatot tett az emberiségnek, a haladás és művelődés ügyének.” FINKEY FERENC: Mít köszönhet a jog és a politika a reformációnak? *Sárospataki Lapok*. 1903. 1145.

⁴ KÖDÖBÖCZ JÓZSEF: *Finkey Ferenc élete és munkássága*. Miskolc-Sárospatak: Felsőmagyarország Kiadó, 1995. 9.

⁵ KÖHALMI LÁSZLÓ: Finkey Ferenc, a magyar magister juris criminalis. *Collega*, 2000/4. 18.

⁶ KOPP i. m. 130–131.

⁷ KÖHALMI LÁSZLÓ: Égető sebek. Emléksorok Finkey Ferencről, a büntetésvégrehajtási jogtudomány atyjáról. *Börtönügyi Szemle*. 2000/4. 111.

⁸ A sárospataki jogakadémia virágkora 1875 és 1914 közé tehető, köszönhetően a kultuszminisztérium 1874-ben kiadott engedélyének, amelynek következtében az intézmény egyetemi jogi fakultással minősült egyenlőnek, 4 éves képzést nyújthatott 8 főállású jogtanár szakmai irányításával, igaz jogi diplomát és magántanári habilitációt nem adhatott. HORVÁTH TIBOR: Finkey Ferenc emlékére. In SZATHMÁRY (szerk.) i. m. 16–17.

⁹ KÖDÖBÖCZ i. m. 11–13.

írta, amelynek megvédése után 1892. január 23-án avatták a jogtudományok doktorává.¹⁰ Mivel bírói pályára készült, amelyhez előbb az ügyvédi vizsgát kellett letenni, 1891-től Sátoraljaújhelyen Kovácsy Pál ügyvéd irodájában gyakornok, majd Poprádon Kullman János országgyűlési képviselő mellett ügyvédbojtár.¹¹ Ezt követően egyéves önkéntes katonai szolgálatát tölti Kassán, ahol katonai vizsgáját kitűnő eredménnyel tette le, a honvédségtől tartalékos hadnagyi rangban szerelt le.¹²

1893-ban visszatért szeretett szülővárosába, Sárospatakra, mint a betegeskedő Nemes Ferenc helyettesítésére felkért helyettes-jogtanár, a jogakadémián büntetőjogot, közjogot és közigazgatási jogot oktatott, valamint több speciálkollégiumot is tartott.¹³ Összespórolt tanári fizetéséből életében először külföldre utazott. Németországban tett látogatása során eljut a Heidelberg melletti Bruchsal magánzárkás szigorított fegyházába, ahol is felismeri, hogy a büntetőjog tudományának nem kettő, hanem három ága van, hiszen a különböző büntetések és intézkedések végrehajtása legalább olyan fontos és önálló része a büntetőjognak, mint az anyagi és eljárásjog.¹⁴ 1894-ben jogtanári kinevezését véglegesítik, nagy lelkesedéssel veti bele magát az immár főállású tanárságba, sürgeti a jogi oktatás reformját, hallgatóit az elméleti képzés mellett esküdtszéki tárgyalásokra, javítóintézetekbe és fegyházakba viszi.¹⁵ 1895-ben megírta a későbbi magántanári habilitációja alapjául szolgáló „Az egység és többség tana a büntetőjogban” című tanulmányát, amelyben a Kúria ítélkezési gyakorlatát vizsgálta konkrét ügyek tükrében, és arra a következtetésre jutott, hogy az egység és többség fogalmának használata során sok az elméleti következetlenség az ítélkezés és a joggyakorlat részéről.¹⁶ 1896-ban feleségül veszi Radácsy Erzsébetet, aki élete végéig hű társa maradt, továbbá ebben az évben Budapesten sikeres ügyvédi vizsgát tett.¹⁷ 1899-ben az új Büntető Perrendtartás hatálybalépése előtt jelenteti meg „A magyar büntetőeljárás tankönyvét”, amely rendkívül nagy szakmai sikert hozott számára, összesen négy kiadást ért meg, és az 1916-os átdolgozott kiadás Marczibányi jutalommal lett díjazva, e kötetet maga is élete fő művének tartotta.¹⁸ 1900-ban Hammersberg Jenő koronaügyész felkérte a királyi főügyészhelyettesi tisztségre, amelyet ekkor még visszautasított, mivel nem értett egyet Hammersberggel az ügyészi függetlenség kérdésében.¹⁹ Az ügyészség szervezetéről és függetlenségéről vallott gondolatait a későbbiekben részletesen ismertetem. 1902-ben jelenik meg az öt kiadást megért „A magyar büntetőjog tankönyve”, amelynek tudományos alapossága és sok esetben modern felfogása nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy 1908-ban Balogh Jenő és Wlassics Gyula

¹⁰ KÓHALMI (2000a) i. m. 18.

¹¹ Az ügyvédi pályához nem különösebben volt kedve: „Élesebb ész, kissé furfangosabb és ügyesebb feltalálás, mindenek felett pedig ridegbb lelkület kell ehhez, mint aminővel én rendelkezem.” FINKEY FERENC: *Emlékek és élmények életem derűs napjaiból*. Sárospatak, 1944. 59.

¹² KÖDÖBÖCZ i. m. 16.

¹³ KÓHALMI (2000a) i. m. 18.

¹⁴ KOPP i. m. 140.

¹⁵ NAGY KÁROLY: *Koronaügyészek. Ügyészek Lapja*. 1994/4. 88.

¹⁶ KOPP i. m. 138.

¹⁷ HORVÁTH i. m. 11.

¹⁸ KOPP i. m. 142.

¹⁹ KOPP i. m. 143-144.

ajánlására az MTA levelező tagjává választották.²⁰ Büntetőjogi kutatásai mellett jogbölcselettel is foglalkozik, 1908-ban megírta „A tételes jog alapelvei és vezéreszméi” című művét, amely első kötete lett volna az „Általános jogtudomány” című, el nem készült teljes sorozatnak. Jogelméleti felfogása az angol analitikai iskola hívei közé sorolja, elveti mind a régi észjogi és spekulatív természetjogi irányzatot, mind a Comte és Spencer féle pozitivisták iskolát.²¹ Az 1905-ben Budapesten tartott VIII. Nemzetközi Börtönügyi Kongresszus szervezéséből aktívan és nagy sikerrel vette ki a részét, majd a következő 1910-es washingtoni kongresszuson ő képviselte Magyarországot.²² Sárospataki éveit során az egyetemi elfoglaltságok mellett számos alkalommal egyházi tisztséget látott el, előbb Patakon presbiter, majd az Alsózempléni egyházmegyében, illetve később a Tiszáninneni egyházkerületben világi aljegyző, e tisztségében az egyházkerületi szabályok összeállítója.²³ A város megbecsült és szeretett polgára, amelyet mi sem bizonyított jobban, mint az az ünnepség, amelyet 1912-es távozásakor a helyiek rendeztek számára, megköszönvén a tudományért és a városért tett szolgálatait.

Finkey Ferenc 1912-ben búcsúzott el szeretett szülővárosától, midőn elfogadta a kolozsvári egyetem professzori kinevezését, amelyet nagy tisztességgnek érzett, és egyetemi pályafutása csúcspontjaként értékelte.²⁴ Kolozsvári éveit alatt az anyagi és eljárásjogi előadás mellett speciálkollégiumot tartott a katonai büntetőeljárásról, amelyen külön engedéllyel a kolozsvári hadbírák is jelen lehettek.²⁵ 1915-ben meghívják az újonnan alapított pozsonyi egyetemre, ahol kezdetben rektori hatáskörrel felruházott dékán, majd az universitas első rektora, így a hagyományos oktatói munka mellett vezetői tapasztalatokat is szerezhette. A trianoni békeszerződés következtében az egyetem csehszlovák kézbe kerül, aminek ‘köszönhetően’ Finkeyt 1921 őszén kiutasítják az ‘ősi koronázó városból’.²⁶ Szívesen tartott volna a Pécsre áthelyezett egyetemmel, annál is inkább, mert bátyja is a városban szolgált bíróként, de a zavaros politikai helyzet és a város átmeneti szerb megszállása miatt végül a Kolozsvárról Szegedre költöztetett Ferenc József Tudományegyetem hívó szavát fogadta el.²⁷ Tanári pályájának utolsó állomása nem sok örömet okozott számára, hiszen a korszakra oly jellemző lakásínség miatt nem kapott lakhelyet az alföldi városban, így az előadások idejére kénytelen volt Budapestről leutazni az egyetemre, a sok vonatkozás miatt találóan nevezte élete ezen időszakát a „vándorméhész-tanári” korszaknak.²⁸

Tanári és elméleti munkájában kissé megfáradván 1923-ban elfogadja Vargha Ferenc koronaügyész felkérését és koronaügyész-helyettes lesz.²⁹ A tisztség betöltése

²⁰ KÓHALMI (2000a) i. m. 18.

²¹ Id. TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: Finkey Ferenc emlékeimben. *Ügyészek Lapja*. 1995/2. 53.

²² PALLO JÓZSEF: A magyar börtönügy arcképcsarnoka Finkey Ferenc. *Börtönügyi Szemle*. 2008/2. 87–88.

²³ NAGY i. m. 88.

²⁴ KÓHALMI (2000a): i. m. 18.

²⁵ KÖDÖBÖCZ i. m. 19.

²⁶ KÖDÖBÖCZ i. m. 20.

²⁷ KÓHALMI (2000a) i. m. 18.

²⁸ FINKEY (1944) i. m. 96.

²⁹ FINKEY (1944) i. m. 99.

számára nem csupán kitűnő szakmai kihívást jelentett, hanem egy igazi barátságot is eredményezett, hiszen a Varghával közösen töltött évek alatt életre szóló barátság bontakozott ki a két büntetőjogász között. Munkája az igazságszolgáltatási szervek joggyakorlatának elméleti és gyakorlati ellenőrzésében állott, amennyiben az alsóbb bíróságok ítéleteiben törvénytenséget észlelt, köteles volt jogegységi perorvoslatot kezdeményezni a Kúria előtt. Feladatát közmegelégedésre látta el, amelyet mi sem bizonyít jobban, mint, hogy az előterjesztett perorvoslataival szemben egyetlen esetben sem merült fel kifogás a Kúria ülésén. A több évtizedes elméleti és gyakorlati munka gyümölcseként a Magyar Tudományos Akadémia 1929-ben rendes tagjává választotta, székfoglalóját 1930-ban „A börtönügy haladása az utolsó száz év alatt” címmel tartotta.³⁰

Koronaügyész-helyettesi megbízatása lejártá után 1930-tól a Kúria tanácselnöke, ahol a harmadik ítélkező büntetőtanács vezetője, zömében gyilkossági, csalási és okirathamisítási ügyekben ítélkezik.³¹

Gyakorlati jogász pályafutásának utolsó állomásaként az egyik legmagasabb vezető igazságszolgáltatási tisztséget tölti be, midőn a kormányzó 1935-ben koronaügyésszé nevezi ki.³² Tisztségéből eredően a Felsőház tagja, melynek munkájában aktívan vett részt, sürgette a Csemegi-kódex korszerűsítését, továbbá a jogi oktatás reformját, és külön hangsúlyozta az élő nyelvek tanításának fontosságát.³³ Részt vett a Szálasi-perben, a Kúria előtti semmisségi panaszok elbírálásakor maga képviselte az ügyészséget, kiemelve, hogy az ország biztonságát és nyugalma nem csupán a kommunizmus, hanem a hungarista gondolatok is veszélyeztetik.³⁴ 1938-ban az igazságügy miniszter megbízza az Országos Bírói és Ügyvédi Vizsgabizottság elnökletével.³⁵ Hetvenedik életévének betöltésekor kéri nyugdíjazását, amelynek alkalmából a kormányzó a legmagasabb polgári kitüntetést, a Magyar Érdemrend nagykeresztjét adományozta számára.³⁶ Utolsó igazságszolgáltatási szerepvállalásaként 1942-től 1944-ig betöltötte a Fiataikorúak Budapesti Felügyelő Hatósága elnöki tisztségét. A világháború megroppantotta az amúgy is törékeny egészségét, az 1945 telén elszenvedett, légópincében töltött hetek komoly lelki traumát jelentettek az idős ember számára. Végso csapásként Nyúl utcai lakásukat bombatámadás érte, melynek következtében otthonukat kifosztották, írásait és könyveit feldúlták.³⁷

A világháborút követően feleségével visszaköltöztek az oly régóta vágyott szülőföldre, Sárospatakra. Az idős jogász otthonában visszahúzódva élt, amely azonban

³⁰ PALLO i. m. 88.

³¹ Bírói ars poeticájának talán legteljesebb foglalata a Magyar Királyi Kúria 1930. október 31-i teljes ülésén hangzik el: „[...] bármennyire él én bennem is a törvény feltétlen tisztelete, mint büntetőbíróra is az első és legnagyobb parancsolat, de sohasem helyeslem a törvény magyarázatánál a betűimádást, a törvény szavainak nyelvtani értelméhez való szolgai ragaszkodást. A bíró szolgálja ugyan a törvényt, de nem rabszolgája annak.” Idézi GYÖRGYI KÁLMÁN: Adalékok Finkey Ferenc koronaügyési tevékenységéhez. In SZATHMÁRY (szerk.) i. m. 109.

³² KÖHALMI (2000a) i. m. 19.

³³ KÖDÖBÖCZ i. m. 21.

³⁴ GYÖRGYI i. m. 113–114.

³⁵ KÖHALMI (2000a) i. m. 19.

³⁶ FINKEY (1944) i. m. 112.

³⁷ KÖDÖBÖCZ i. m. 25.

nem jelentett tétlenséget, hiszen élete utolsó éveiben is folyamatosan dolgozott. 1948-ban készült el a magyar büntető eljárásjog tudományának történetét feldolgozó könyve.³⁸ Jogtudományi munkája mellett számos vallási írás, prédikációmagyarázat és ima maradt fenn utána.³⁹ Keresztény emberhez méltó tudatossággal készült a halálra, már hónapokkal halála előtt meghatározta gyászjelentésének szövegét és a textust, amelynek alapján temetési prédikációja elhangzott.⁴⁰ Szintén előre meghatározta koporsójának kinézetét, amely szellemiségéhez méltóan puritán volt. Sírjára csak felesége koszorúját engedte tenni, a többi, koszorúra szánt pénzt a főiskola diáksegély alapjába rendelte befizetni. A Finkey-család sírhelye a Főiskolára nézett, ez előre is megnyugvással töltötte el.⁴¹ Finkey Ferenc 1949. január 23-án hunyt el, még aznap délelőtt is a jogakadémia történetéről szóló dolgozatát gépelte. Temetésén az MTA nevében a korábbi tanítvány Búza László, míg a kollégák nevében Trócsányi László búcsúzott.⁴² Halálhírért egyetlen jogi szaklap sem közölte, mint régi értelmiségit feledésre kívánták ítélni.⁴³

II. Finkey Ferenc jogtudományi munkássága és nézetei

Finkey Ferenc büntetőjogi gondolkodására és tudományos munkájára leginkább a megértő és az esetleges tudományos nézetek szélsőséges javaslatait kiegyenlítő felfogás volt a leginkább jellemző. Mind a pozitivizmus, mind a természetjog túlzásai távol álltak tőle, anélkül, hogy a fenn nevezett eszmerendszerek létjogosultságát tagadta volna. Ugyanúgy elfogadhatatlannak tartotta Lombroso kriminálantropológiai nézeteit, mint Bindig merev dogmatizmusát.⁴⁴ A büntetőjogot mindig is teljes egységében vizsgálta, elsőik között szállt síkra a büntetés-végrehajtási jog tudományos elfogadása mellett. Tudományos érdeklődése nem merült ki a dogmatika vizsgálatában, hanem mindig is nagy hangsúlyt fektetett a büntetőjog jogbölcséleti megalapozására. Emellett ódzkodott a 'szobatudósi' léttől, véleménye szerint a büntetőjog kutatása során a gyakorlat értékelése legalább olyan fontos, mint a normatív szabályok vizsgálata. Talán nyugodtan mondhatjuk, hogy ő volt az első magyar büntetőjogász, aki a büntetőjog tudomány mindhárom ágával kimerítően és alaposan foglalkozott, Király Tibor szavaival élve Finkey Ferenc a büntetőjog igazi polihisztorja volt.⁴⁵

³⁸ FINKEY FERENC: *A magyar büntető perjogi tudomány háromszázados fejlődéstörténete 1619–1914*. Finkey az önálló magyar büntető perjog tudomány születését 1619-re tette, ekkor jelent meg ugyanis Kitionich János büntetőeljárás kézikönyve, a Directio Methodica.

³⁹ KOPP i. m. 157.

⁴⁰ János 11.25. „Jézus ekkor ezt mondta neki: "Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbenem, ha meghal is, él;"

⁴¹ KOPP i. m. 160.

⁴² Az alábbi rövid idézet Búza László temetésén elhangzott beszédéből származik. „Mint kiváló diákját rögtön tanulmányai befejezése után magához ölelte az Alma Mater, s ő rövid pár év alatt az ország legkiválóbb büntetőjogászaik sorába emelkedett. Tankönyveiből nemcsak a joghallgató ifjúság tanul országszerte, azok ott állnak minden büntetőbíró asztalán. Munkásságával részt vesz a büntető jogalkotás irányításában is, az egész országának valóságos magister juris criminalis-a lesz.” In KÖHALMI (2000a) i. m. 20–21.

⁴³ TRÓCSÁNYI i. m. 50.

⁴⁴ KÖHALMI (2000a) i. m. 20.

⁴⁵ KIRÁLY TIBOR: Finkey Ferenc nézetei a büntetőeljárás jogról. In SZATHMÁRY (szerk.) i. m. 63.

1. Nézetek az anyagi jog köréből

Finkey a büntetőjogot az anyagi és eljárási szabályok, valamint a büntetésekre és azok végrehajtására irányadó szabályok összességéként definiálta.⁴⁶ Álláspontja szerint a büntetőjog tudomány fő feladata a fennálló tételes hazai büntetőjogi szabályok bemutatása.⁴⁷ Tankönyvében részletesen ismertette a büntetőjog történeti fejlődését, illetve azokat a filozófiai irányzatokat, amelyek nagy hatást gyakoroltak a tudomány fejlődésére, különösen is a büntetéstanra.

A büntetőjog két alapvető elve és mindent átható eszméje az igazságosság és a szükségesség, amelyek véleménye szerint nem egymást kizáró fogalmak, hanem éppen feltételezik és kiegészítik egymást.⁴⁸ Véleménye szerint csak az a büntetés jogos, ami igazságos. A bűnözés okaival kapcsolatban leginkább Rossi, Carrarra és Fayer összesítő nézeteivel rokonszenvezik, a 'közvetítő iskola' híve, markánsan kiáll az egyéni felelősség elve mellett.⁴⁹ A büntetendő cselekmény nála tárgyilag és alanyilag okozatos, jogtalan és állami büntetéssel fenyegetett cselekmény.⁵⁰ Bűncselekmény fogalma a korai bűncselekmény definíciók közé sorolható, hiszen itt még nem szerepel a bűnösség, mint önálló elem, ebből következően a szándékosság-gondatlanság szétválasztása a 'tényálladék' fogalmában kapott helyet.⁵¹ Meglátása szerint a büntetőeljárásban mindig külön kell vizsgálni és értékelni a bűncselekmény alanyát, tárgyát, az alanyi bűnösséget, a tevékenységet az esetleges eszközzel együtt, valamint a bűncselekmény esetleges eredményét.⁵² A tettesség és részesség iránti elhatárolása a mai fogalmak szerint már idejemúlt, hiszen szerinte tettes az, aki egyedül követi el a bűncselekményt, míg részesség akkor állapítható meg, ha többen közös akarattal és közös erővel követik el a cselekményt, e hibás nézet a társtetteseket is részesnek tekintette.⁵³

A beszámítást kizáró okokat két csoportra osztotta, az elsőbe tartoztak a beszámítási képességet kizáró okok, míg a másodikba a cselekmény jogtalanságát kizáró okok. Az előbbi csoportba sorolta az öntudatlan állapotot, az elmebetegséget, a kényszert, a tévedést és a gyermekkort, valamint a siketnémaságot, míg az utóbbiba a jogos védelmet és a végzsükséget helyezte.⁵⁴ A mai jogtudományi vita fényében különösen érdekesek lehetnek a jogos védelemről írott sorai, véleménye szerint e kizáró ok megállapíthatóságának feltételei, hogy a támadás jogtalan és közvetlen legyen, továbbá,

⁴⁶ FINKEY FERENC: *A magyar büntetőjog tankönyve. 3. átdolgozott kiadás.* Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1909. 2-3.

⁴⁷ NAGY FERENC: *Gondolatok Finkey Ferenc egykori szegedi egyetemi tanárról és anyagi büntetőjogászról.* In SZATHMÁRY (szerk.) i. m. 36.

⁴⁸ „A büntetés szükségességét vagy hasznosságát helytelen dolog ellentétbe állítani annak igazságosságával. A szükségesség, hasznosság és az igazság, ha nem vesszük túlzásba e fogalmakat, nem zárják ki, sőt feltételezik, illetőleg kiegészítik egymást.” FINKEY (1909) i. m. 25.

⁴⁹ NAGY i. m. 36–37.

⁵⁰ FINKEY (1909) i. m. 190.

⁵¹ NAGY i. m. 39.

⁵² FINKEY (1909) i. m. 209.

⁵³ NAGY i. m. 44.

⁵⁴ FINKEY (1909) i. m. 157–158.

hogy a megtámadottnak, vagy másnak személye, vagy vagyona ellen legyen intézve, vagy azt fenyegetse, továbbá, hogy az elhárítás szükséges legyen. A támadás visszaverése csak addig jogos, amíg a visszaverés szükséges volt, azonban hozzáteszi, hogy e határ pontos megállapítása és megtartása alig lehetséges. Szerinte az a követelmény, hogy vagyon elleni támadás ellen vagyoni sértéssel, ölés ellen emberöléssel védekezzünk, gyakorlatilag lehetetlenség, a szükségesség itt csak annyit jelent, hogy kisebb sértés ellen ne vegyünk igénybe nagyobb jogtárgy megsértését.⁵⁵

2. Nézetek az eljárási jog köréből

Finkey Ferenc tudományos munkáiban a büntetőeljárási jog minél teljesebb bemutatásra törekedett. Már a Bp. hatálybalépése előtt elkészítette az új kódex szabályainak értékelésén alapuló nagy sikerű tankönyvét, amely négy kiadást ért meg, és amely kimagasló igényességgel mutatta be a büntetőeljárás szabályait és gyakorlatát. Fogalomalkotása szerint a büntetőeljárási jog azoknak a jogelveknek és jogszabályoknak a rendszeres foglalata, amelyek az állam büntető hatalmának az egyes felmerült esetekben való érvényesítésére, valamint a büntetőeljárás során közreműködő állami hatóságokat és magánembereket e tekintetben megillető jogokra és kötelezettségekre vonatkoznak.⁵⁶ A világban kialakult büntetőeljárási rendszereket három csoportba sorolta, így megkülönböztette a vádelvi, a nyomozó elvi, valamint a vegyes eljárási formát. Az anyagi jogot bemutató tankönyvéhez hasonlatosan itt is részletesen foglalkozik a történeti fejlődéssel, valamint a jogbölcséleti alapokkal.

A büntetőeljárás fő célját az anyagi igazság megismerésében látta, szerinte pont ez a követelmény különbözteti meg a büntetőeljárást az alaki igazsággal is beérő polgári perjogtól, amely bizonyos esetekben elfogadja a felek pusztá megegyezését is.⁵⁷ Fontos látnunk, hogy Finkey a perbeli igazságról nem elvont elméleti-filozófiai kérdésként elmélkedett, hanem az igazság elérésének processzuális biztosítékait foglalmazta meg.⁵⁸ A modern liberális felfogás a büntetőeljárás alapelvei és alapvető eszméi között is felismerhető, hiszen ide soroltatott a hivatalból való eljárás elve, a legalitás, az anyagi igazság, a szóbeliség, a közvetlenség, és a nyilvánosság elve.⁵⁹

Az esküdtbíróóság bevezetésével teljes mértékben egyetértett, annak jelentőségét három területen tartotta fontosnak, így megkülönböztette az intézmény politikai, társadalmi és igazságszolgáltatási előnyeit. Az esküdtbíróóság politikai szempontból védi a társadalmat az abszolutizmus ellen, hiszen megakasztja, de legalábbis megnehezíti az önkényes ítélkezést, enyhíti a bürokratizmus káros hatásait, továbbá véd az

⁵⁵ FINKEY (1909) i. m. 175–180.

⁵⁶ FINKEY FERENC: *A magyar büntetőeljárás tankönyve*. 3. kiadás. Budapest: Politzer-féle Könyvkiadválalat, 1908. 1.

⁵⁷ „Igaz, hogy az eszményi, az u. n. abszolút (feltétlen) igazság megvalósítása emberek között alig képzelhető, de a büntetőeljárásban minden eljáró hatóságnak és személynek kötelessége az emberileg megközelíthető (az u. n. emberi) igazságnak a felmerült konkrét esetben való megvalósításához hozzájárulni. FINKEY (1908) i. m. 222.

⁵⁸ KIRÁLY i. m. 69.

⁵⁹ KÖHALMI (2000a) i. m. 19.

esetleges politikai beavatkozás ellen. A közösség szempontjából növeli a közügyek iránti érdeklődést, fokozza az állami és társadalmi rend érdekében való tevékeny közreműködést. Szakmai szempontból pedig az esküdtbíróság jobban biztosítja az anyagi igazság megközelítését, mint a tiszta hivatalnok bíraskodás. Az esküdtbíróság ítélete rendszerint megnyugtatóbb, a testület lassabban, de ugyanakkor alaposabban dolgozik. Természetesen a jogintézmény hátrányaira is felhívta a figyelmet, amelyek álláspontja szerint a tárgyalások hosszadalmasságában, a gyakori helytelen minősítésben, továbbá az esküdtek védő általi könnyebb befolyásolásában állnak.⁶⁰

Mai szemmel is érdekes gondolatokat olvashatunk az „Ügyészi függetlenség és anyagi igazság” című 1936-ban írott tanulmányában, amelyben élesen támadja azt az akkori szabályozást, amely az ügyészséget az igazságügy miniszter alá rendelte. Mivel szerinte az ügyész alapvető feladata az anyagi igazság felderítésében való közreműködés, ezért az intézmény függetlensége garanciális fontosságú. Álláspontja szerint az ideális megoldás az lenne, ha az ügyészség az államnak, de sohasem a változó hatalomnak lenne alárendelve, hiszen az ügyészi függetlenség törvénybeiktatása a modern jogállam és az alkotmányosság feltétlen követelménye.⁶¹

3. Nézetek a büntetéstán és a büntetés-végrehajtás köréből

A büntetéstannal, vagyis büntetőjog harmadik ágával Finkey többször is igen mélyrehatóan foglalkozott tudományos pályafutása során.⁶² Fogalmi distinkciója szerint a büntetéstán a börtönügy és a büntetés-végrehajtási jog összefoglaló elnevezése, igaz e csoportba sorolható munkái közül több esetben foglalkozik a büntetés kiszabásának problematikájával is. A bűnözés elleni harc során véleménye szerint nem az elkövetett cselekmények jogi minősítése a fontos, hanem az, hogy a bíróság milyen büntetést vagy intézkedést szab ki, és azt milyen körülmények között hajtják végre.⁶³

Első nagy visszhangot kiváltott, 1904-es börtönügyi tanulmányában⁶⁴ hívta fel a szakma figyelmét a szabadságvesztés büntetésének végrehajtása körüli anomáliákra, nevezetesen, hogy a börtön-büntetések legnagyobb részét fogház fokozatban hajtják végre, ami a fogházak túlszűfolttségéhez vezetett. E visszaélések kezelésére a börtön-büntetés eltörlését javasolta, úgy hogy a kiszabott szabadságvesztést vagy fogházban, vagy fegyházban kelljen végrehajtani. Sürgette a Csemegi-kódex reformját, amelynek büntetési rendszerét különösen négy témakörben tartotta problémásnak, így javasolta a halálbüntetés eltörlését, a börtönfokozat eltörlését, a fogház és az elzárás reformját, továbbá a fiatalok és a visszaesők büntetésének rendezését.⁶⁵ Elméleti tudós korában következetesen abolicionista álláspontot képviselt, ami abban korban igen kivételesnek számított. Nézetait csak a bírói pályán eltöltött évek árnyalják

⁶⁰ FINKEY (1908) i. m. 91–93.

⁶¹ KOSZTOLÁNYI LÁSZLÓ: Finkey Ferenc és az ügyészi függetlenség. *Ügyészek lapja*. 1996/4. 33–37.

⁶² FINKEY (1944) i. m. 122.

⁶³ KÓHALMI (2000b) i. m. 113.

⁶⁴ FINKEY FERENC: Büntetési rendszerünk egyszerűsítése. *Különnyomat a Magyar Jogász Újság 1904. évi évfolyamából*.

⁶⁵ KÓHALMI (2000b) i. m. 113.

valamennyire, amikor is döntését revideálva bizonyos kivételes esetekben elfogadja a halálbüntetés kiszabásának szükségességét. Kúriai tanácselnökként maga is több halálos ítéletet szabott ki, például a híres tiszazúgi mérregkeverő asszonyok ügyében.⁶⁶

1930-ban az MTA-n elhangzott székfoglalójában, midőn a tudótestület rendes tagjává választották ismét hitet tett a büntetés humanizálása mellett.⁶⁷ Az 1932-ben megjelent „Büntetési rendszerünk égető sebei” című tanulmányában négy súlyos hiányosságról tett említést a magyar büntetési rendszerrel kapcsolatban, nevezetesen az életfogytiglani fegyházbüntetés végrehajtási szabályaival kapcsolatos ellentmondásokról; a rövid tartamú szabadságvesztések nem megfelelő végrehajtásáról; a hivatali és politikai jogok felfüggesztése mint mellékbüntetés kiszabásának hiányosságairól, végül a börtönbüntetés hat havi minimumának szükségtelenségéről.⁶⁸ Finkey a határozott idejű fegyházban végrehajtandó szabadságvesztés maximumát húsz évben határozta volna meg, emellett többször szorgalmazta a fiatalokúak fogházának létrehozását. Tudományos munkássága során kiemelten foglalkozik a csavargók és a koldusok helyzetével, javaslata szerint, amennyiben a dologkerülő munkaképes, akkor ‘dologházba’ kellene helyezni határozatlan időtartamra, ha viszont munkaképtelen az illető, akkor az állam által felállítandó ‘menedékházakban’ szükséges elhelyezni megfelelő ellátás mellett.⁶⁹

Meglátása szerint a büntetés célja kettős, jelent egyrészt általános, vagyis közös célt, ami minden büntetésre jellemző, illetve különös-relatív célt is, ami csak az egyes kiszabott büntetésekre jellemző. A közös célok közé sorolta az általános visszatartást; a sértettnek, vagy az államnak nyújtott elégtételt; illetve az elkövető erkölcsi erősítését, nevelését. A relatív célok mindig a konkrét kiszabott büntetéshez igazodnak, ez a halálbüntetésnél az elkövető ártalmatlanná tétele; rövid tartamú szabadságvesztésnél, illetve a pénzbüntetésnél és a közjogi jogosítványok elvonásánál a helyes cselekedetre való figyelmeztetés; míg hosszabb tartamú szabadságelvonás esetén a jellem átalakítása, a testi, értelmi és erkölcsi edzés az elérni kívánt eredmény.⁷⁰

Végezetül a tanulmányt egy idézettel zárom, amely teljes mértékben kifejezi Finkey Ferenc személyiségét és az élethez való alázatát. „[...] nem voltam se ún. fényes tehetség, se nagy szónok, se szellemes csevegő, nem szerepeltem a politikai életben. Egyszerűen a jó Isten által belém oltott szorgalommal igyekeztem tehetségem hiányait pótolni, s ezzel küzdtem fel fent magamat – nagy ambíció és tülekedés nélkül – ilyen meg nem álmodott és nem is remélt magas állásokba és vittem annyira, amennyire a Mindenható eleve elrendelés szerint vinnem kellett.”⁷¹

⁶⁶ KOPP i. m. 148.

⁶⁷ PALLO i. m. 88.

⁶⁸ KÖHALMI (2000b) i. m. 113–114.

⁶⁹ KOPP i. m. 148–149.

⁷⁰ KÖHALMI (2000a) i. m. 20.

⁷¹ KOPP i. m. 161.